

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра економіки та менеджменту

Павленчик А. О.

ЛЕКЦІЯ № 3

**Інструментарій регулятивних функцій менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності**

з навчальної дисципліни

„МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

для студентів спеціальності 073 „Менеджмент”

рівень вищої освіти – бакалавр

Лекція 3.

**Інструментарій регулятивних функцій менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності**

1. Механізм державного регулювання фінансових потоків та зовнішньоекономічних операцій.
2. Митно-тарифне регулювання зовнішньої торгівлі.
3. Характеристика нетарифних заходів регулювання експортно-імпортних операцій.

1. **Механізм державного регулювання фінансових потоків та зовнішньоекономічних операцій.**

Політика вільної торгівлі чи протекціонізму мають право на існування.

Прихильники протекціонізму стверджують, що без державного захисту від іноземної конкуренції розвиток національної промисловості неможливий.

Безмитна торгівля з її гострою конкурентною боротьбою в умовах світового господарства, відповідно до цього погляду, зовсім унеможлиблює створення власної національної промисловості. Можливості та засоби ведення конкурентної боротьби, якими володіють промислово розвинуті країни, позбавляють економічно слабкі держави шансу на успіх в їхніх зусиллях вийти із **«зачарованого кола бідності»**.

Кожна держава декларуючи вільну торгівлю, вміло поєднують ці теоретичні концепції з практикою широкого використання захисних тарифів та інших видів обмежень. **Існування протекціонізму** пояснюється необхідністю проведення заходів у відповідь на захисну політику інших держав.

В останній час нової ролі набувають валютно-фінансові (монетаристські) інструменти регулювання зовнішньоекономічної системи як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Платіжний баланс і його основні розділи.

Платіжний баланс виражає всю складну суму економічних відносин країни зі світом. Характер цих відносин залежить як від розвитку економіки цієї країни, так і від змін, що відбуваються в економіці інших країн і на світовому ринку.

Встановлення між країнами політичних, наукових і культурних зв'язків також зумовлює необхідність здійснення різноманітних розрахунків між країнами у відповідних балансах - платіжному, розрахунковому та ін.

Платіжний баланс - це співвідношення між сумою всіх грошових надходжень, отриманих даною країною від інших країн за певний період, і сумою всіх грошових платежів, здійснених нею за цей же період.

Платіжний баланс оборотів розраховується за **квартал, рік чи інший період часу**.

Платіжний баланс на **певну дату** - це поточний платіжний баланс конкретного дня.

Платіжний баланс оборотів не вичерпує всіх розрахункових взаємовідносин, які виникають між країнами, оскільки він реєструє тільки оплачені за певний період (чи на певну дату) вимоги та зобов'язання. Для охоплення всіх розрахункових взаємовідносин між країнами потрібний поряд із платіжним балансом ще й розрахунковий баланс.

Операції, які ведуть до збільшення вимог цієї країни до інших країн, називаються «**кредитовими**» (від лат. **credit** - він вірить); операції ж, які збільшують її заборгованість перед іншими країнами, називають «**дебетовими**» (від лат. **debit** - він повинен).

Кредитова операція у платіжному балансі однієї країни автоматично стає дебетовою у платіжному балансі іншої країни, і навпаки.

Структура платіжного балансу в міжнародній статистиці однакова як для його доходної, так і для його витратної частини. Вона включає:

1) баланс надходжень і платежів із зовнішньої торгівлі; 2) баланс надходжень і платежів за «послуги»; 3) баланс некомерційних надходжень і платежів; 4) баланс надходжень і платежів із закордонних капіталовкладень; 5) баланс руху капіталів у дану країну і з неї за кордон.

Розрахунковий баланс складається за конкретний період (динамічний) чи на певну дату (статистичний). **Статистичний розрахунковий баланс** має назву **балансу міжнародної заборгованості країни**.

Розрахунковий баланс оборотів (динамічний) показує співвідношення між зовнішніми вимогами (кредит) та зобов'язаннями (дебет) даної країни, які виникли протягом певного часу. Співвідношення цих сум відображає зміни позиції країни як кредитора чи боржника за вказаний період, наприклад, за рік.

Платіжний баланс - це касовий баланс.

Торговий баланс - це співвідношення між вартістю експорту та імпорту протягом року (чи іншого проміжку часу) незалежно від термінів їх оплати. Він входить у розрахунковий баланс.

Надходження за платежі і «послуги» об'єднують надходження та платежі за використання однією країною **транспорту**, за **користування** засобами міжнародного зв'язку, за послуги міжнародного страхування, комісійні операції.

Плата за «послуги» займає, як правило, значне місце у статтях надходжень промислово розвинутих країн, а в країнах, що розвиваються, - у статтях платежів.

У некомерційні надходження та платежі входять витрати та доходи від іноземного туризму, утримання дипломатичних представництв та місій, адміністративного та воєнного апарату в інших країнах, некомерційні грошові перекази, репарації, платежі процентів від іноземних позик і

банківських закладів, частина прибутку від іноземних підприємств, що належать монополіям даної країни, тощо.

Баланс руху капіталів включає рух довго- та короткострокових капіталів, цінних паперів; суми наданих, отриманих і погашених іноземних позик; розрахунки з купівлі-продажу заводів, рудників, земельних ділянок та іншого майна за кордоном.

У цей баланс також входять короткострокове кредитування; відкриття рахунків в іноземних банках; переведення капіталів на ці рахунки і т. д.

Експорт (відплив) капіталу належить до **витратної** частини платіжного балансу, **імпорт (приплив)** - до доходної.

Платіжний баланс країни завжди повинен бути зрівноважений, однак та чи інша країна може мати в ньому «**дефіцит**» чи, навпаки, «**надлишок**».

Дефіцит платіжного балансу виникає тоді, коли надходження тієї чи іншої країни недостатні для покриття її зобов'язань, і країна здійснює додаткові операції, щоб врівноважити (сальдувати) платіжний баланс.

Важливою складовою платіжного балансу є баланс надходжень і платежів із зовнішньої торгівлі.

2. Митно-тарифне регулювання зовнішньої торгівлі.

Митно-тарифне регулювання. Державне регулювання ЗЕД здійснюється за допомогою широкого кола засобів, кількість яких постійно зростає.

Класичним засобом регулювання зовнішньої торгівлі є митні тарифи, які по характеру впливу відносяться до економічних регуляторів.

Митний тариф є систематизованим переліком (зведенням) митних ставок, які визначають розмір оплати по експортних та імпортних товарах, тобто мита.

ГАТТ/ВТО не забороняє захист національної економіки. Згідно з принципами ГАТТ/ВТО вона повинна будуватися в цілому на митних тарифах, а не на інших комерційних заходах. Мета цього правила - чітке визначення об'єму захисту і зведення до мінімуму пов'язаного з ним захисту торгівлі.

На протязі всіх восьми раундів переговорів ГАТТ/ВТО питання про скорочення тарифів було одним із основних. За цей час ставка імпорتنих тарифів зменшилася з 40% в 1947 р. до 3,5% на початку 90-х рр. Незважаючи на зниження митних тарифів, роль їх в регулюванні ЗЕД різних країн залишається важливою.

Митно-тарифне регулювання виконує дві функції:

1.Протекціоністську (захист вітчизняних товарів від іноземної конкуренції).

2.Фіксальну (поповнення державного бюджету).

Крім того, може впливати на приплив валюти, розвиток регіонів країни, особливо, якщо мова йде про вільні економічні зони та ін.

Митні тарифи можуть бути:

- **простими (одноколонними)**, тобто мати єдину ставку для одного товару чи товарної групи незалежно від країни походження;
- **складними (багатоклонними)**, коли встановлюються дві і більше ставок по кожному товару в залежності від країни походження.

Ставки підрозділяються на:

- **максимальні** - діють для країн, з якими відсутні торгові угоди;
- **мінімальні** - встановлюються по відношенню до країн, яким надається режим найбільшого сприяння;
- **преференціальні** - встановлюються по відношенню ввозу окремих товарів з окремих країн, в тому числі тих, що розвиваються.

Основним елементом митного тарифу являється мито. По своєму змісту і характеру впливу вони теж відносяться до економічних регуляторів.

Мито являє собою грошовий збір чи податок, який бере держава з товарів, власності та інших цінностей при перетині кордону.

В Україні використовуються **експортні, імпорتنі і транзитні види стягнень.**

В свою чергу вони поділяються:

1. По методу нарахування на:

- **адвалорні** (нараховуються у відсотках до митної вартості);
- **специфічні** - (нараховуються в твердій сумі до одиниці виміру ваги, площі, об'єму і т.д.);
- **змішані** - об'єднують і адвалорні, і специфічні.

2. По характеру походження на:

- **автономні** - вводяться тією чи іншою державою в односторонньому порядку, без згоди з іншою країною;

- **конвенційні** - встановлюються в процесі угоди чи домовленості з іншою стороною і фіксуються в одному із цих документів.

3. Особливі види мита. До них відносяться:

- **спеціальне.** Використовується для захисту вітчизняних виробників від імпорتنих конкурентних товарів; для попередження недобросовісної конкуренції; у відповідь на дискримінаційні дії з боку інших держав. Ставка соціального мита встановлюється в кожному окремому випадку;

- **антидемпінгова.** Демпінг полягає в проникненні товарів на зовнішній ринок за рахунок зниження експортних цін нижче середнього рівня в даних країнах. ГАТТ/ВТО з метою захисту від демпінгу вітчизняних виробників може вводити антидемпінгове мито. Останнє використовується у випадку виявлення факту демпінгу, тобто імпорту на територію України товарів по ціні значно нижче їх конкурентної ціни в країні-експортері при тому, що даний імпорт наносить шкоди вітчизняним виробникам аналогічних товарів.

- **компенсаційне** - встановлюється у випадку ввозу на територію України товарів, при виробництві чи експорті яких використовувались субсидії; у випадку експорту з території України товарів, при виробництві чи експорті яких використовувались субсидії; якщо експорт протирічить інтересам держави. Ставка даного мита не може перевищувати розмір виділеної субсидії.

Особливе мито вводиться тільки після спеціального розслідування відповідного департаменту Міністерства економіки України на замовлення українських чи іноземних державних органів, які в цьому зацікавлені.

У світовій практиці і в Україні використовується також сезонне мито, яке встановлюється в основному на окремі товари на певний період (в Україні не більше чотирьох місяців).

3. Характеристика нетарифних заходів регулювання експортно-імпорتنих операцій.

Нетарифне регулювання.

Нетарифне регулювання - це комплекс заходів обмежено-заборонного порядку, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішній ринок країни.

Мета тарифного регулювання полягає:

1. У покращенні конкурентних умов в імпортуючій країні;
2. У захисті національної промисловості, здоров'я населення, охороні навколишнього середовища, моралі, релігії і національній безпеці.

Нетарифні обмеження є заходами прихованого протекціонізму. На думку спеціалістів, у зовнішній торгівлі використовуються більше 50 таких заходів і можуть здійснюватися як через адміністративні, так і фінансові інструменти регулювання.

До нетарифних заходів регулювання відносяться:

1. Заборони експорту та імпорту. Це вимушені заходи, визнані міжнародною практикою. Заборони можуть виступати у відкритій і закритій формі. Різновидом заборони відкритої форми являються часткові заборони, які, в свою чергу, можуть мати безумовний і умовний характер. Заборони безумовного характеру встановлюються на імпорт товарів, здатних заподіяти шкоду різним сферам життєдіяльності держави. Умовні заборони використовують тоді, коли постачальник імпортової продукції не дотримується встановлених правил і норм. Крім постійно діючих заборон, використовуються також сезонні і тимчасові заборони на ввіз.

2. Кількісні обмеження експорту та імпорту. Вони являються традиційними методами кількісного обмеження в міжнародній торгівлі. До них відносяться *квотування і ліцензування*.

Квотування являє собою лімітування розміру імпорту (експорту) з допомогою квот (контингентів). **Квота** - це встановлення у вартісному чи фізичному вираженні певного об'єму експорту (імпорту) на визначений період (рік, квартал, і т.ін.). Квотування здійснюється з метою ліквідації торгового і платіжного дисбалансу з окремими країнами; регулювання попиту і пропозиції на внутрішньому ринку; виконання міжнародних зобов'язань і досягнення взаємовигідних домовленостей.

В Україні використовують такі види квот:

- **глобальні** - встановлюються для товарів без визначення конкретних країн, куди вони експортуються чи з яких вони імпортуються;

- **групові** - для товарів з визначенням групи країн, куди вони експортуються чи з яких вони імпортуються;

- **індивідуальні** - для товарів з визначенням конкретної країни, куди вони можуть експортуватися чи з якої вони можуть імпортуватися.

Ліцензування - це обмеження у вигляді одержання права чи дозволу(ліцензії) від уповноважених державних органів на ввіз (вивіз) певного об'єму товарів.

В Україні використовуються такі види ліцензій:

- **генеральна** - відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по окремому товару чи окремій країні (групі країн) на протязі періоду дії режиму ліцензування по даному товару;

- **разова (індивідуальна)** - одноразовий дозвіл, який має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом ЗЕД на період, необхідний для її здійснення;

- **відкрита (індивідуальна)** - дозвіл на експорт (імпорт) товару на протязі конкретного періоду (але не менше одного місяця) з визначенням його загального об'єму.

Ліцензії на експортно-імпортні операції видаються на основі заявок суб'єктів ЗЕД згідно з формою, затвердженою в даний час Міністерством економіки України.

Рішення про встановлення режиму ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій приймається Кабінетом Міністрів України з визначенням списку конкретних товарів, які підлягають під режим ліцензування і квотування, а також періоду дії цього режиму. Реалізація квот і ліцензій на окремі товари здійснюється Міністерством економіки України.

3. "Добровільні" обмеження експорту.

Їх відносять в особливу групу кількісних обмежень. Вони являють собою неофіційну домовленість між експортером та імпортером про обмеження ввозу певних товарів на ринок імпортера. Ще в кінці 50-х рр. США почали нав'язувати азіатським країнам угоду про добровільне обмеження в односторонньому порядку в США текстилю, а пізніше - сталю прокату і ряду інших товарів. З 1969 р. система "добровільних"

квот почала діяти на світовому ринку чорних металів, охопивши майже 2/3 світового ринку цих товарів. І таких прикладів можна навести багато. В даний час в світі країнами досягнуто більше 100 угод про "добровільне" обмеження експорту і про встановлення мінімальних імпорتنих цін.

Ці угоди в першу чергу торкаються торгівлі текстильної, швейної, взуттєвої промисловості, чорної металургії, молочними продуктами, побутовою електронікою, легковими автомобілями, металооброблюваними станками та ін.

4. Антидемпінгові заходи - специфічні заходи нетарифного регулювання являють собою судові та адміністративні тяжби, претензії, які пред'являють національні підприємці іноземним постачальникам, звинувачуючи їх у продажу товарів по занижених цінах (нижче "нормальних" цін), що може нанести шкоду місцевим виробникам.

Антидемпінгові заходи часто використовуються країною-імпортером для здійснення тиску на експортерів з метою захисту свого ринку. Демпінгові санкції можуть бути різними: чи демпінговий товар обкладається антидемпінговим митом, чи експортеру знижується квота доставки товару.

5. Технічні бар'єри. Це перешкоди для імпорту іноземних товарів, що виникають в зв'язку з їх невідповідністю до національних стандартів систем виміру та інспекції якості, вимог техніки безпеки, санітарно-ветеринарних норм, правил упаковки, маркерування та інших вимог. Перевірка відповідності ввезеного в країну товару всім цим вимогам обумовлюється об'єктивними вимогами виробництва і споживання продукції. В той же час вони можуть виконувати протекціоністську роль.

6. Заходи, пов'язані з виконанням митних формальностей. До них відносяться:

- прикордонний податок, який накладається на товари за факт перетину кордону;
- платежі, пов'язані з оформленням документів на митниці, митним оглядом товарів, перевіркою їх якості;
- інші платежі (портові, статистичні, фітосанітарні і т.д.). Наприклад, в Україні за митне оформлення товарів в залежності від митної вартості

при перевищенні 1000дол. США береться митний збір в розмірі 0,2% від митної вартості.

7. Імпортний депозит. Це попередня застава, яку імпортер повинен внести в свій банк перед закупівлею іноземного товару. Розмір застави залежить від вартості угоди. Імпортер не одержує по депозиту проценти, і через кілька місяців сума застави повертається. Протекціоністське значення імпортних депозитів полягає в тому, що вони збільшують витрати імпортера під час даної операції і підвищують ціну імпортного товару.

Успішна зовнішньоекономічна діяльність багато в чому залежить не тільки від ступеня нормалізації конкуренції на внутрішньому ринку, підвищення конкурентноздатності вітчизняної продукції, але й від знання можливостей її збуту, дотримання умов роботи на зовнішніх ринках, норм і правил національних і міжнародних засобів впливу на зовнішню торгівлю.